
DÜNYA EMEKÇİ KADINLAR
GÜNÜ PROGRAMI KAPSAMINDA
8 MART 2026 TARİHİNDE
ANTALYA İLİNDE
GERÇEKLEŞTİRİLEN YÜRÜYÜŞE
İLİŞKİN GÖZLEM RAPORU

GÖZLEMLENEN ETKİNLİK : 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü Yürüyüşü
GÖZLEM TARİHİ : 08.03.2026
GÖZLEMCİ KURUM : İnsan Hakları Derneği Antalya Şubesi

İnsan Hakları Derneği (İHD), insan hak ve özgürlüklerinin korunması, geliştirilmesi ve bu alandaki ihlallerin görünür kılınması amacıyla çalışmalar yürüten bir sivil toplum örgütüdür. Dernek, insan haklarının evrensel ilkelerine bağlı olarak bireylerin ve toplumsal kesimlerin hak ve özgürlüklerini güvence altına alan bir hukuk düzeninin güçlenmesine katkı sunmayı amaçlamakta; bu doğrultuda hak ihlallerini izleme, belgeleme, raporlama ve kamuoyunu bilgilendirme faaliyetleri yürütmektedir.

İHD'nin temel çalışma alanlarından biri, insan hakları ihlallerinin meydana geldiği durumları yerinde izlemek ve elde edilen bulguları kamuoyu ile paylaşmaktır. Bu kapsamda dernek bünyesinde görev alan insan hakları savunucuları ve gözlemciler, çeşitli toplumsal olayları ve kamusal etkinlikleri izleyerek gözlemlerini raporlaştırmakta, bu yolla hem ilgili kurumların hem de kamuoyunun dikkatini insan hakları standartlarına uygunluk meselesine çekmeyi amaçlamaktadır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri de insan hakları savunucularının izleme faaliyetleri kapsamında yer alan önemli alanlardan biridir. Barışçıl toplantılar, bireylerin ve toplumsal grupların düşüncelerini kamusal alanda ifade edebilmelerinin temel araçlarından biri olarak kabul edilmekte olup bu tür etkinliklerin insan hakları standartlarına uygun biçimde gerçekleşip gerçekleşmediğinin izlenmesi, demokratik toplum düzeninin güçlenmesi bakımından önem taşımaktadır.

Bu rapor, İnsan Hakları Derneği Antalya Şubesi Kadın Komisyonu tarafından 8 Mart 2026 tarihinde Antalya'da gerçekleştirilen Dünya Emekçi Kadınlar Günü yürüyüşünün izlenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Gözlemciler tarafından yürüyüş öncesinde, sırasında ve sonrasında yapılan gözlemler doğrultusunda elde edilen bulgular raporlaştırılmış; toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ile bağlantılı insan hakları standartları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu raporun amacı, söz konusu etkinlik sırasında gözlemlenen uygulamaları kayıt altına almak, insan hakları standartları açısından değerlendirmek ve kamuoyunu bilgilendirmektir.

İÇİNDEKİLER

A. GİRİŞ ve ARKAPLAN	5
B. METODOLOJİ	6
C. GÖZLEMLENEN OLAY ve OLGULAR	6
D. MEVZUATTA TOPLANTI ve GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ HAKKI	8
E. HAKKIN KAMUSAL YAŞAMDA ÖNEMİ	9
F. KISITLAMA REJİMİ ve ŞARTLARI	10
G. TOPLANTI HAKKI İLE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ ARASINDAKİ BAĞ	11
H. AYRIMCILIK YASAĞI ve TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ	13
I. GÖZLEMLENEN OLAY ve OLGULARDA TESPİT EDİLEN İHLALLER	13
J. GÖRÜŞ ve ÖNERİLER	15

A. GİRİŞ ve ARKAPLAN

8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü, kadın işçilerin çalışma koşulları, eşit ücret ve siyasal hak talepleri etrafında yürüttükleri tarihsel mücadelelere dayanmaktadır ve zamanla uluslararası ölçekte kadın hakları mücadelesinin simgesel günlerinden biri haline gelmiştir. Günümüzde birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de 8 Mart kapsamında yürüyüşler, basın açıklamaları, mitingler, forumlar, anma etkinlikleri ve çeşitli kamusal buluşmalar düzenlenmektedir. Bu etkinlikler, kadınların eşitlik, özgürlük ve şiddetsiz yaşam taleplerinin kamusal alanda ifade edildiği barışçıl toplantılar niteliğindedir.

8 Mart etkinlikleri aynı zamanda kadın dayanışmasının kamusal alandaki görünür biçimlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Kadın örgütleri, sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri, sendikalar ve farklı siyasal yapılara bağlı kadın örgütlenmeleri bu etkinliklerde yer almakta; toplumsal cinsiyet eşitliği, kadına yönelik şiddetin önlenmesi, sosyal ve siyasal yaşamda eşit temsil gibi talepler kamusal alanda dile getirilmektedir. Bu nedenle 8 Mart etkinlikleri, kadınların tarihsel mücadele deneyiminin hatırlatıldığı ve güncel hak taleplerinin ifade edildiği kamusal alanlar olarak önem taşımaktadır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, düşünce ve ifade özgürlüğünün kolektif biçimde kullanılmasını sağlayan temel haklardan biridir. Bu hak, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 34. maddesi ile güvence altına alınmış olup Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi kapsamında da korunmaktadır. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı yalnızca insanların bir araya gelmesini değil, aynı zamanda toplantının içeriğinin ifade edilmesini de kapsar. Pankartlar, dövizler, bayraklar, sloganlar ve çeşitli sembolik anlatımlar uluslararası insan hakları hukukunda toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin doğal unsurları olarak kabul edilmektedir. Bu araçlar, kamusal alanda iletilmek istenen mesajın görünür ve anlaşılır biçimde ifade edilmesini sağlayan ifade araçlarıdır. Bu nedenle toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının korunması, yalnızca fiziksel toplanma hakkının değil, aynı zamanda toplantının içeriğini oluşturan ifade biçimlerinin de korunmasını gerektirir.

Bu barışçıl gösteriler kapsamında gerçekleştirilen 8 Mart etkinlikleri, 2026 yılına damgasını vuran kadın hakkı ihlallerini de doğal olarak odağına almıştır. Bu kapsamda 2026 yılı başlarında Suriye’nin Rakka kentinde çatışma ortamında yaşamını yitirmiş bir kadının bedeninden örgülü saçının kesildiği ve bu saçın teşhir edildiği olay özellikle kamuoyunun gündemine taşınmıştır. Öldürülen bir kadının bedeninden örgülü saçının kesilmesi ve gösterilmesi, kadın bedenine yönelik aşağılayıcı bir muamele olarak değerlendirilmektedir. Ölü bir kişinin bedenine yönelik bu tür müdahaleler, uluslararası hukukta insan onuruna saygı ve ölümlerin bedenine saygı gösterilmesi yükümlülüğü kapsamında yasaklanan fiiller arasında yer almaktadır.

Olayın çatışma koşullarında gerçekleşmesi, kadın bedeninin savaş ve silahlı çatışma ortamlarında sembolik bir hedef haline getirildiğine ilişkin tartışmaları güçlendirmiştir. Kadın bedenine yönelik bu müdahale, savaş koşullarında kadınlara yönelen şiddetin ve aşağılayıcı muamelenin bir örneği olarak değerlendirilmiştir. Bu olay sonrasında saç örgüsü, başta 8 Mart olmak üzere çoğu protesto ve dayanışma eylemlerinde sembolik bir ifade biçimi olarak

kullanılmaya başlanmıştır. Saç örgüsü; kimlik, hafıza, kadın dayanışması ve direniş ile ilişkilendirilen bir sembol olarak kullanılmaktadır. Kadınların basın açıklamaları ve protesto eylemleri sırasında birbirlerinin saçını örmeleri, öldürülen bir kadının bedenine yönelik müdahaleyi protesto eden sembolik bir eylem biçimi olarak ortaya çıkmıştır. Saç örme eylemleri farklı şehirlerde ve farklı kadın grupları tarafından da gerçekleştirilmiş; örgülü saç sembolü, öldürülen kadının bedenine yönelik müdahalenin temsil ettiği hak ihlaline dikkat çekmek amacıyla kullanılan bir protesto biçimi haline gelmiştir.

B. METODOLOJİ

Uluslararası insan hakları mekanizmaları, hak savunucuları ve hak örgütlerinin insan hakları ihlallerine yönelik çalışmalar yapmalarını ve bu çalışmaları hak ihlalleri hakkında farkındalık yaratmak amacıyla kamuoyuyla paylaşımlarını güvence altına almaktadır. Nitekim Birleşmiş Milletler Evrensel Olarak Tanınan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması ve Geliştirilmesinde Toplumsal Kuruluşların (Organların), Grupların ve Bireylerin Hakları ve Sorumlulukları Üzerine Bildirgesi, 6(c) maddesinde hak örgütlerinin "İnsan haklarına ve temel özgürlüklere hem hukuksal olarak hem de pratikte uyulması yönünde inceleme, araştırma, saptama, değerlendirme, bu yollar ve diğer uygun yollarla kamunun dikkatini bu sorun üzerine çekme hakkı" açıkça düzenlenmiştir.

Yukarıda düzenlenen gözlemcilik hakkı kapsamında İnsan Hakları Derneği Antalya Şubesi Kadın Komisyonu, görevlendirildiği olgu bulgulamacıları aracılığı ile 8 Mart 2026 tarihli Kadın Yürüyüşü'nün gözlemciliğini yapmıştır. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT), "Barışçıl Toplanma Özgürlüğünün İzlenmesine İlişkin Kılavuz"u ile belirlenen ilkeler kapsamında Antalya Şube Kadın Komisyonu, gözlemcilik faaliyetlerini gerçekleştirmiştir.

İnsan Hakları Derneği Antalya Şubesi Kadın Komisyonu gözlemcileri metodolojik olarak: toplantı ve gösterileri yerinde izleyerek olayları kronolojik biçimde gözlemleme, not ve görsel kayıtlarla belgelendirme, tanık ve katılımcı beyanlarını toplama ve elde edilen verileri ulusal ve uluslararası insan hakları standartları çerçevesinde değerlendirerek raporlaştırma yöntemlerini benimsemiştir.

C. GÖZLEMLENEN OLAY ve OLGULAR

Yürüyüş alanına girişte yapılan kontroller sırasında barışçıl olmadıklarına ilişkin herhangi bir şüphe bulunmayan belirli bir gruba yönelik aramaların yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Bu grubun Antalya Kadın Platformu bileşeni olan Dem Parti Kadın Meclisi katılımcısı kadınlar olduğu tespit edilmiştir. Diğer katılımcıların alana giriş işlemleri rutin şekilde ilerlerken, söz konusu grubun temsilcisi olan kadınlara yönelik kontrol ve arama işlemlerinin daha kapsamlı ve uzun sürdüğü görülmüştür.

Yürüyüşün barışçıl niteliğine ilişkin bir karine bulunduğu ve toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde kısıtlamaların istisnai nitelikte olması gerektiği belirtilerek müdahalenin gerekçesi sorulduğunda,

kolluk görevlilerinin göstericilere herhangi bir açıklama yapmak zorunda olmadıklarını ifade ettikleri gözlemlenmiştir. Aynı uygulamanın alana giriş yapan diğer katılımcılar bakımından uygulanmadığı ve söz konusu grubun temsilcilerinin bu denetimlere tabi tutulduğu görülmüştür.

Bu süreçte yalnızca söz konusu grubun temsilcisi olan kadınlara yönelik kimlik sorgulaması ve Genel Bilgi Toplama (GBT) işlemi yapıldığı gözlemlenmiştir. Alana giriş yapan diğer katılımcılar bakımından benzer bir uygulamaya rastlanmamıştır.

Ayrıca yalnızca bu grubun alana getirdiği pankart, döviz ve benzeri materyallerin kolluk görevlilerince o anda oluşturulan bir ekip tarafından uygunluk denetimine tabi tutulduğu görülmüştür. Bu denetimin yalnızca belirli bir grubun getirdiği materyaller bakımından uygulanması dikkat çekmiştir.

Denetimlerin, etkinlikten 48 saat önce valiliğe usulüne uygun biçimde yapılan bildirim bulunmasına rağmen gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir. Söz konusu bildirimin içeriğinde eylem sırasında kullanılacak pankart, döviz ve benzeri materyallerin de yer aldığı anlaşılmıştır.

Bildirime rağmen söz konusu materyallerin alana girişte yeniden denetime tabi tutulduğu ve bu denetim sonucunda bazı materyallerin kullanımına izin verilmediği görülmüştür. Kolluk görevlileri tarafından engel oluşturduğu belirtilen hususun, söz konusu materyallerde yer alan saç örgüsü imgesi olduğu ifade edilmiştir. Kolluk görevlileri, bu imgenin terör örgütü propagandası olarak değerlendirildiğini ve bu nedenle kullanılmasına izin verilmeyeceğini belirtmiştir. Kararın o gün nöbetçi olduğu belirtilen terörle mücadele savcısı tarafından şifahi olarak verildiği ifade edilmiştir.

Söz konusu kararın yazılı hale getirilmediği ve etkinlik süresince de eylemcilere herhangi bir yazılı karar veya bildirim sunulmadığı gözlemlenmiştir. 48 saat öncesinde yapılan valilik bildiriminde bu materyallerin yer almasına rağmen o an şifahi olarak verildiği belirtilen kararın yazılı bir belge olarak ibraz edilmediği görülmüştür.

Eylemcilere, söz konusu materyallerin kullanılmasının soruşturma işlemleri yapılmasına neden olacağı ifade edilmiştir. Bununla birlikte kolluk görevlilerinin eylemcilere, bir kişinin isminin şüpheli sıfatıyla işlem yapılması amacıyla seçilmesi şartıyla, bu materyallerin kullanılabileceğini içeren bir teklif sundukları da gözlemlenmiştir.

Söz konusu kısıtlayıcı işlemler uygulanırken alanda bulunan gözlemci hak savunucularının ve avukatların kolluk görevlilerince alandan uzaklaştırıldığı görülmüştür. Gözlemcilerin müdahalenin gerekçesine ilişkin açıklama taleplerine rağmen kolluk görevlilerinin ikna edici bir gerekçe sunmadıkları gözlemlenmiştir.

Bu süreçte gözlemciler kimlik ibraz etmeleri yönünde kolluk görevlilerince baskı kurulduğu görülmüştür. Kimlik ibraz edilmemesi durumunda “siz görürsünüz” şeklinde tehdit içeren ifadeler kullanıldığı tespit edilmiştir.

Yaşanan bu süreç boyunca gözlemcilerin ve katılımcıların yürüyüş başlatılmadan yaklaşık bir buçuk saat süreyle alanda bekletildiği gözlemlenmiştir. Yürüyüşün planlanan saatten daha geç başlamasına neden olan bu durumun alandaki yoğunluğu artırdığı görülmüştür.

Söz konusu gecikmenin ardından materyallerin kolluk görevlilerince sahiplerine teslim edilmediği ve bu nedenle yürüyüşün söz konusu materyaller kullanılmaksızın başlatıldığı gözlemlenmiştir.

Bu süreç sonucunda eylemcilerin yalnızca bir kısmının ifade etmek istedikleri mesajı kamuoyuna iletebildiği, bazı katılımcıların ise getirdikleri pankart ve dövizleri kullanamaması nedeniyle ifade etmek istedikleri mesajı kamuoyu ile paylaşamadığı görülmüştür.

D. MEVZUATTA TOPLANTI ve GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ HAKKI

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 34. maddesi, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını “herkesin, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı” olarak tanımlamaktadır. Aynı maddede bu hakkın ancak millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık, genel ahlâk veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabileceği düzenlenmiştir.

2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, “toplantı”yı belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için düzenlenen açık ve kapalı yer toplantıları olarak; “gösteri yürüyüşü”nü ise aynı amaçla düzenlenen yürüyüşler olarak tanımlamaktadır. Aynı Kanun’un 3. maddesi, herkesin önceden izin almaksızın, silahsız ve saldırısız olarak ve kanunların suç saymadığı belirli amaçlarla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahip olduğunu hükme bağlamaktadır. Kanun ayrıca bildirim, yer, zaman, yasaklama ve erteleme usullerini de düzenlemektedir.

Uluslararası düzeyde Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’nin 21. maddesi, barışçıl toplanma hakkını düzenlemekte; bu hakka getirilebilecek sınırlamaların yalnızca kanuna uygun olması ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni, genel sağlık, genel ahlâk veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olması şartına bağlandığını belirtmektedir. İnsan Hakları Komitesi’nin 37 No’lu Genel Yorumu ise bu hakkın, topluca kendini ifade etme ve toplumun şekillenmesine katılma imkânı sağladığını; toplantıların gösteri, protesto, toplantı, alay, yürüyüş, oturma eylemi ve benzeri biçimler alabileceğini açıkça ortaya koymaktadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 11. maddesi, herkesin barışçıl toplanma özgürlüğüne sahip olduğunu düzenlemektedir. Aynı Sözleşme’nin 10. maddesi ise düşüncüyü açıklama ve bilgi ve fikir alma-verme özgürlüğünü güvence altına almaktadır.

OSCE/ODIHR-Venedik Komisyonu Kılavuzu, barışçıl toplantı hakkının kamusal ve özel alanda bir araya gelmenin farklı biçimlerini koruduğunu; bu hakkın özellikle kamusal tartışma, hesap verebilirlik, çoğulculuk ve kamusal meselelerin görünür hale gelmesi bakımından işlev gördüğünü ifade etmektedir. Aynı kılavuz, toplantı özgürlüğünün ifade özgürlüğüyle kesiştiğini ve toplantıların kamuoyunu etkileyen ifade niteliği nedeniyle her iki hakkın çoğu durumda birlikte devreye girdiğini belirtmektedir.

OHCHR'nin Model Protokol'ü de barışçıl protestolar bağlamında kolluğun görevinin yalnızca güvenliği sağlamak olmadığını, aynı zamanda insan haklarını teşvik etme ve koruma yükümlülüğü bulunduğunu belirtmektedir. Bu belge, kolluk uygulamalarının uluslararası insan hakları hukuku, standartları ve iyi uygulamalar temelinde şekillendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

E. HAKKIN KAMUSAL YAŞAMDA ÖNEMİ

İnsan Hakları Komitesi'nin 37 No'lu Genel Yorumu, barışçıl toplanma hakkını yalnızca bir araya gelme serbestisi olarak değil, aynı zamanda insanların kolektif biçimde kendilerini ifade etmelerinin ve toplumsal yaşamın şekillenmesine katılmalarının temel araçlarından biri olarak ele almaktadır. Bu çerçevede barışçıl toplantılar, kamusal alanda fikir ve taleplerin dile getirilmesini, belirli görüşlere destek ya da karşı çıkışın görünür kılınmasını ve farklı toplumsal görüşlerin barışçıl biçimde ifade edilmesini mümkün kılan önemli kamusal alanlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Benzer biçimde OSCE/ODIHR ile Venedik Komisyonu tarafından hazırlanan kılavuzlarda da barışçıl toplanma özgürlüğünün etkili biçimde korunmasının açık ve çoğulcu bir demokrasi kültürünün gelişmesi bakımından belirleyici olduğu vurgulanmaktadır. Bu metinlerde toplantı ve gösterilerin, toplumsal kesimlerin kamusal meselelere şiddet içermeyen yollarla katılımını mümkün kıldığı; kamu yararını ilgilendiren konularda toplumsal tartışma ve diyalogu canlı tuttuğu belirtilmektedir. Aynı zamanda bu tür kamusal etkinliklerin kamu kurumları, kamu görevlileri ve diğer güç odakları bakımından hesap verebilirliği güçlendiren bir işlev gördüğü ve hukukun üstünlüğü ilkesiyle yakından bağlantılı olduğu ifade edilmektedir.

Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 11. maddeye ilişkin rehberinde ve OSCE/ODIHR-Venedik Komisyonu Kılavuzu'nda barışçıl toplanma özgürlüğü, demokratik, çoğulcu ve hoşgörülü bir toplum düzeninin temel unsurlarından biri olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşım doğrultusunda toplantı ve gösteri yürüyüşleri, özellikle azınlıkta kalan veya yaygın olarak benimsenmeyen görüşlerin kamusal alanda görünür olmasını sağlayan, kamusal meselelerde şiddet içermeyen katılımın gerçekleşmesine imkân tanıyan ve toplumsal tartışmayı canlı tutan araçlar olarak değerlendirilmektedir.

F. KISITLAMA REJİMİ ve ŞARTLARI

Anayasa'nın 34. maddesi, 2911 sayılı Kanun'un 3. maddesi, MSHUS'un 21. maddesi ve AİHS'nin 11. maddesi birlikte değerlendirildiğinde, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına yönelik sınırlamaların ortak koşulları "kanunilik", "meşru amaç" ve "demokratik toplumda gereklilik" başlıkları altında toplanmaktadır. 2911 sayılı Kanun ayrıca yasaklama ve erteleme kararlarını belirli hâllere bağlamakta, bu kararların gerekçeli olarak ve yazılı biçimde bildirilmesini öngörmektedir.

İnsan Hakları Komitesi'nin 37 No'lu Genel Yorumu, hakkın sınırlandırılmasının istisnai olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır. Genel Yorum'a göre sınırlamayı gerekçelendirme yükü kamu otoritesine aittir. Otoriteler, sınırlamanın kanuni olduğunu ve aynı zamanda demokratik toplumda gerekli ve orantılı bulunduğunu göstermek zorundadır.

37 No'lu Genel Yorum, barışçılık karinesini de açıkça tanımaktadır. Metne göre toplantıların barışçıl olduğu varsayılır; toplantının barışçıl olup olmadığı, katılımcılardan kaynaklanan şiddete göre değerlendirilir. Kolluğun uyguladığı şiddet ya da dışarıdan yönelen saldırılar toplantıyı kendiliğinden "barışçıl olmayan" hale getirmez. Aynı belgede, belirli katılımcıların şiddet çağrısı yaptığı veya şiddet niyetine sahip olduğu ileri sürülüyorsa, bunun için otoritelerin inandırıcı delil ortaya koyması gerektiği düzenlenmiştir. AİHM'nin 11. madde rehberi de aynı doğrultudadır. Rehber, şiddet niyetini ispat yükünün otoritelerde olduğunu ve toplantının barışçıl niteliğinin değerlendirilmesinde katılımcıların ve organizatörlerin şiddet niyetine ilişkin somut verilerin aranacağını düzenlemektedir.

OHCHR'nin kolluk için hazırladığı Model Protokol, barışçıl toplantıların yasaklanması veya dağıtılmasının varsayımsal şiddet riskine, kamu düzeninin bozulabileceğine dair soyut ihtimallere ya da "düşmanca seyirci" varlığına dayandırılmayacağını belirtmektedir. Aynı metinde, katılımcıların barışçıl niyet taşıdığının varsayılması gerektiği, bunun aksinin ancak güçlü ve gösterilebilir kanıtlarla ortaya konulabileceği kabul edilmektedir.

"Chilling effect" (caydırıcı etki), toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına yönelik müdahalelerin yalnızca somut olayla sınırlı kalmayan, daha geniş bir toplumsal sonuç doğurmasına işaret etmektedir. Bu kavram, devlet makamlarının veya kolluk görevlilerinin uygulamalarının, toplantıya katılan veya katılmayı düşünen kişiler üzerinde korku ve çekinme yaratması nedeniyle insanların bu tür kamusal etkinliklere katılmaktan vazgeçmesine yol açabilmesi durumunu ifade etmektedir. İnsan Hakları Komitesi'nin 37 No'lu Genel Yorumu ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadında da vurgulandığı üzere, toplantı özgürlüğüne yönelik müdahaleler yalnızca fiziksel engelleme veya dağıtma biçiminde ortaya çıkmaz; gözaltı tehdidi, cezai işlem yapılacağı yönünde uyarılar, kimlik tespiti uygulamalarının keyfi biçimde yoğunlaştırılması veya kolluk görevlilerinin katılımcılara yönelik tehditkâr ifadeleri de benzer şekilde caydırıcı bir etki yaratabilmektedir.

Bu tür uygulamalar yalnızca müdahalenin muhatabı olan kişiler üzerinde değil, olaya tanık olan veya sonrasında bu tür uygulamalardan haberdar olan daha geniş bir toplumsal kesim üzerinde

de etkili olabilmektedir. Kolluk görevlilerinin eylemcilere yönelik tehdit içeren ifadeler kullanması, haklarında işlem yapılacağı yönünde uyarılarda bulunması ya da toplantıya katılımın kişisel risk doğuracağı izlenimini yaratması, benzer toplantı ve gösterilere katılmak isteyen kişilerin geri adım atmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle uluslararası insan hakları hukukunda toplantı özgürlüğüne yönelik müdahalelerin değerlendirilmesinde yalnızca somut müdahalenin kendisi değil, bu müdahalenin toplum üzerindeki caydırıcı etkisi de dikkate alınmaktadır. Böyle bir caydırıcı etki, barışçıl toplantıların gerçekleşmesini zorlaştırarak kamusal tartışma alanının daralmasına ve toplumsal kesimlerin görüşlerini barışçıl yollarla ifade etme imkânlarının zayıflamasına yol açabilmektedir.

Uluslararası insan hakları belgelerinde toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılan kişilere yönelik kimlik kontrolü uygulamalarının toplantı özgürlüğü üzerindeki etkileri çeşitli ilkeler çerçevesinde ele alınmaktadır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'nin 37 No'lu Genel Yorumu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 11. madde rehberi ile OSCE/ODIHR Barışçıl Toplanma Özgürlüğü Kılavuzu'nda, toplantılara katılan kişilerin kimliklerinin sistematik biçimde kaydedilmesi, izlenmesi veya veri toplanması gibi uygulamaların toplantıya katılım üzerinde caydırıcı etki yaratabileceği belirtilmektedir. Bu belgelerde, barışçıl toplantılarda bu tür işlemlerin ancak açık bir hukuki dayanağa sahip olması, somut bir gereklilik göstermesi ve orantılı biçimde uygulanması halinde mümkün olabileceği; aksi halde toplantı özgürlüğü üzerinde korku ve çekinme yaratarak kamusal katılımı zayıflatabilecek uygulamalar olarak değerlendirilebileceği ifade edilmektedir.

Lashmankin ve Diğerleri v. Rusya kararında Mahkeme: toplanma özgürlüğü hakkına müdahalenin, yasal veya fiili olarak tam bir yasaklama anlamına gelmesi gerekmediğini, ancak yetkililer tarafından alınan çeşitli diğer önlemlerden oluşabileceğini yinelemektedir. 11. maddenin 2. fıkrasındaki "kısıtlamalar" terimi, toplantı öncesinde veya sırasında alınan önlemlerin yanı sıra, cezai önlemler gibi toplantı sonrasında alınan önlemleri de içerecek şekilde yorumlanmalıdır. Örneğin, önceden getirilen bir yasak, mitinge katılmak isteyenler üzerinde caydırıcı bir etki yaratabilir ve bu nedenle, miting daha sonra yetkililer tarafından engellenmeden gerçekleşse bile, bir müdahaleye eşdeğer olabilir.

G. TOPLANTI HAKKI İLE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ ARASINDAKİ BAĞ

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, düşünce ve ifade özgürlüğünün kolektif biçimde kullanılmasını sağlayan temel araçlardan biridir. Bu nedenle uluslararası insan hakları hukukunda bu iki hak çoğu zaman birlikte değerlendirilmekte ve birbirini tamamlayan özgürlükler olarak ele alınmaktadır. Özellikle kamusal meseleler hakkında görüş açıklama amacı taşıyan etkinlikler bakımından ifade özgürlüğü ile birlikte değerlendirilmekte ve bu hakların birbirini güçlendiren nitelikte olduğu belirtilmektedir.

AİHM'nin 11. maddeye ilişkin rehberinde de toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yalnızca insanların fiziksel olarak bir araya gelmesinden ibaret olmadığı, aynı zamanda belirli bir görüşün veya talebin kamusal alanda ifade edilmesine imkân tanıyan araçlar olduğu vurgulanmaktadır. Bu nedenle toplantıların amacı, içeriği ve iletilmek istenen mesaj, toplantı özgürlüğünün ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir. Aynı yaklaşım OSCE/ODIHR ve Venedik Komisyonu tarafından

hazırlanan Barışçıl Toplanma Özgürlüğü Kılavuzu'nda da benimsenmekte; toplantıların ifade edici niteliği nedeniyle pankartlar, dövizler, sloganlar ve semboller gibi araçların toplantı özgürlüğünün doğal unsurları olduğu belirtilmektedir.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'nin Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 21. maddesine ilişkin 37 No'lu Genel Yorumu da benzer bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Genel Yorum'da barışçıl toplantıların protesto, yürüyüş, gösteri ve benzeri biçimler alabileceği belirtilirken bu tür etkinliklerin doğası gereği katılımcıların görüşlerini kamusal alanda görünür kılmaya yönelik olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda toplantı sırasında kullanılan pankartlar, dövizler, semboller ve görsel anlatım araçları toplantının ifade boyutunun bir parçası olarak değerlendirilmekte ve toplantı özgürlüğünün koruma alanı içinde kabul edilmektedir.

Bu nedenle toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının korunması yalnızca katılımcıların bir araya gelmesine izin verilmesi anlamına gelmemekte; aynı zamanda toplantının içeriğini oluşturan ifade biçimlerinin de korunmasını gerektirmektedir. Bir toplantının amacını ve mesajını oluşturan pankartlar, dövizler veya sembollerin kullanımına yönelik müdahaleler, çoğu durumda yalnızca toplantı özgürlüğüne değil aynı zamanda ifade özgürlüğüne de müdahale niteliği taşımaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadında da toplantı sırasında kullanılan pankart ve sloganlara yönelik müdahaleler, toplantının ifade boyutuna yönelik müdahale olarak değerlendirilmekte ve bu tür müdahalelerin ancak Sözleşme'de öngörülen sınırlama şartları çerçevesinde haklı gösterilebileceği belirtilmektedir.

Uluslararası insan hakları hukukuna göre toplantı özgürlüğüne yönelik sınırlamalar istisnai niteliktedir ve bu tür müdahalelerin kanuni bir dayanağa sahip olması, meşru bir amaç gütmesi ve demokratik bir toplumda gerekli ve orantılı olması gerekmektedir. Bu çerçevede toplantı sırasında kullanılan pankart veya dövizlere yönelik müdahalelerin de aynı kriterler çerçevesinde değerlendirilmesi gerekir. Özellikle barışçıl bir toplantı sırasında ifade edilen mesajın içeriğine yönelik müdahalelerin, kamusal tartışmayı sınırlandırma ve farklı görüşlerin görünürlüğü azaltma riski taşıdığı kabul edilmektedir.

AİHM içtihadında da barışçıl toplantılarda dile getirilen görüşlerin çoğunluk tarafından kabul edilmeyen veya rahatsız edici bulunabilecek nitelikte olmasının tek başına müdahale gerekçesi oluşturamayacağı vurgulanmaktadır. Mahkeme, demokratik toplumlarda ifade özgürlüğünün yalnızca kabul gören veya zararsız bulunan fikirler için değil, aynı zamanda rahatsız edici veya sarsıcı bulunabilecek görüşler için de geçerli olduğunu belirtmektedir. Bu yaklaşım toplantı ve gösteri yürüyüşleri bakımından da geçerli kabul edilmekte ve toplantının ifade boyutunun korunması gerektiği vurgulanmaktadır.

Bu çerçevede pankart, döviz ve sembollerin kullanımına yönelik müdahaleler yalnızca fiziksel bir materyalin kullanımının engellenmesi anlamına gelmemekte; aynı zamanda toplantının içeriğini oluşturan mesajın kamuoyuna iletilmesini sınırlandırmaktadır. Bu nedenle bu tür müdahaleler, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ile ifade özgürlüğünün birlikte değerlendirilmesi gereken

durumlar arasında yer almakta ve uluslararası insan hakları standartları bakımından sıkı bir denetime tabi tutulmaktadır.

H. AYRIMCILIK YASAĞI ve TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanılmasında eşitlik ilkesinin gözetilmesi, hem ulusal hukuk düzeninde hem de uluslararası insan hakları hukukunda temel bir gereklilik olarak kabul edilmektedir. Bu ilke, kamu makamlarının toplantı özgürlüğüne ilişkin güvenlik ve düzen tedbirlerini uygularken benzer durumda bulunan katılımcılar arasında keyfi farklı muamelede bulunmamasını gerektirir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı kolektif bir hak olmakla birlikte, bu hakkın fiilen kullanılabilmesi katılımcıların eşit muamele görmesine bağlıdır. Bu nedenle toplantı alanında uygulanan kontrol, denetim ve müdahale tedbirlerinin belirli kişi veya grupları hedef alacak şekilde uygulanması, toplantı özgürlüğünün eşit biçimde kullanılmasını zedeleyebilecek sonuçlar doğurabilir.

Uluslararası insan hakları hukukunda ayrımcılık yalnızca açık ve doğrudan bir farklı muamele ile sınırlı değildir. Belirli bir grup üzerinde yoğunlaşan güvenlik uygulamaları, denetim işlemleri ve benzeri kısıtlamalar da ayrımcı sonuçlar doğurabilmektedir. Özellikle toplantı ve gösteri yürüyüşleri bağlamında, kolluk uygulamalarının belirli bir grup veya görüşe yönelmesi durumunda bu uygulamalar toplantı özgürlüğünün tarafsız biçimde kullanılmasını zorlaştırabilmektedir. Bu nedenle toplantı özgürlüğünün korunması, yalnızca toplantının gerçekleşmesine izin verilmesiyle sınırlı olmayıp toplantıya katılan farklı grupların eşit koşullar altında haklarını kullanabilmesini de gerektirir.

Toplantı özgürlüğü bağlamında eşitlik ilkesinin gözetilmesi aynı zamanda kamu makamlarının tarafsızlık yükümlülüğü ile de bağlantılıdır. Toplantı alanında kullanılan güvenlik tedbirlerinin, katılımcıların kimliği, temsil ettikleri görüş veya taşıdıkları mesaj temelinde farklılaşması, kamusal otoritelerin ayrımcılık yasağını ihlalini doğurabilmektedir. Bu durum özellikle toplantının ifade boyutunu etkileyebilecek müdahaleler bakımından daha belirgin hale gelmektedir. Çünkü toplantı ve gösteri yürüyüşleri yalnızca bir araya gelmekten ibaret olmayıp, aynı zamanda belirli düşünce ve taleplerin kamusal alanda ifade edilmesini sağlayan etkinliklerdir.

Bu nedenle toplantı özgürlüğüne ilişkin uygulamaların belirli bir grubun ifade araçlarını veya katılım koşullarını diğer katılımcılardan farklı biçimde etkilediği durumlarda, ortaya çıkan farklı muamelenin hakların kullanımına etkisi ayrıca değerlendirilmelidir. Belirli bir grubun toplantı sırasında daha yoğun kontrol ve denetime tabi tutulması ya da ifade araçlarının kullanımına yönelik farklı sınırlamalarla karşılaşması, toplantı özgürlüğünün eşit biçimde kullanılmasını engeller. Böyle durumlarda ortaya çıkan farklı muamelenin toplantı özgürlüğünün kullanımı üzerindeki etkisi, eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı bağlamında değerlendirilmesi gereken bir mesele haline gelmektedir.

I. GÖZLEMLENEN OLAY ve OLGULARDA TESPİT EDİLEN İHLALLER

Yürüyüş alanına girişte yapılan kontroller sırasında yalnızca Antalya Kadın Platformu bileşeni olan Dem Parti Kadın Meclisi katılımcısı kadınlara yönelik arama ve kontrol işlemlerinin

yoğunlaştırılması, barışçıl toplantılar bakımından geçerli olan barışçılık karinesine aykırı bir yaklaşım sergilendiğini göstermektedir. Benzer durumda bulunan diğer katılımcılara uygulanmayan bu uygulama ayrımcılık yasağı ile bağdaşmamaktadır ve belirli bir gruba yönelen yoğun denetimlerin katılımcılar üzerinde korkutucu ve caydırıcı etki yaratabilecek nitelikte olduğu değerlendirilmiştir.

Müdahalenin gerekçesi sorulduğunda kolluk görevlilerinin herhangi bir açıklama yapmak zorunda olmadıklarını belirtmeleri, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına yönelik sınırlamaların makul ve somut gerekçelerle açıklanması yükümlülüğünün yerine getirilmediğini göstermekte olup bu durum hakka getirilen müdahalenin hukuki dayanağının ortaya konulamaması nedeniyle hak ihlali niteliği taşımaktadır.

Alana giriş sırasında yalnızca bu grubun temsilcisi olan kadınlara yönelik kimlik sorgulaması ve Genel Bilgi Toplama (GBT) işlemi yapılması, diğer katılımcılar bakımından benzer bir uygulamanın bulunmaması nedeniyle eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı bakımından ihlal niteliği taşımaktadır.

Yalnızca bu grubun getirdiği pankart ve dövizlerin uygunluk denetimine tabi tutulması, toplantı özgürlüğüne yönelik müdahalelerin istisnai olması gerektiği ilkesine aykırı biçimde genişletildiğini, herhangi bir makul gerekçe sunulmaması nedeniyle bu müdahalenin keyfi müdahale yasağı ile bağdaşmadığını göstermektedir.

Etkinlikten 48 saat önce yapılan valilik bildiriminde söz konusu materyallerin açıkça yer almasına ve bu materyaller hakkında yetkili makamlar tarafından herhangi bir olumsuz geri bildirimde bulunulmamasına rağmen alanda bulunan kolluk görevlilerinin sonradan müdahalede bulunması, müdahalenin öngörülebilirlikten uzak ve keyfi nitelikte olduğunu doğrulayan bir durum olarak değerlendirilmiştir.

Saç örgüsü imgesinin terör örgütü propagandası olarak değerlendirildiğinin kolluk görevlilerince ileri sürülmesi, kolluk görevlilerinin hukuka aykırılık değerlendirmesi yapma ve ifade özgürlüğünün kapsamını belirleme yetkisine sahip olmaması nedeniyle toplantı ve ifade özgürlüğü bağlamında yetki aşımı niteliği taşıyan bir müdahale olarak değerlendirilmiştir.

Müdahalenin dayanağı olarak belirtilen savcılık kararının, yazılı hale getirilmesi için gereken sürenin geçmiş olmasına rağmen bu şekilde eylemcilere bildirilmemesi, ulusal mevzuatta öngörülen usule uygun bir sınırlama işleminin yerine getirilmediğini göstermekte olup hakka getirilen kısıtlamanın hukuki belirlilik ve kanunilik ilkeleri bakımından keyfi nitelik taşıdığını ortaya koymaktadır.

Eylemcilere materyallerin kullanılması halinde soruşturma başlatılacağı yönünde uyarıda bulunulması ve bir kişinin şüpheli olarak gösterilmesi şartıyla materyallerin kullanılabileceğinin

ifade edilmesi, katılımcılar üzerinde gözdağı oluşturabilecek ve caydırıcı etki yaratabilecek bir uygulama niteliği taşımakta olup aynı zamanda hukuka aykırı bir teklif ve protesto faaliyetinin suçlaştırılması sonucunu doğurabilecek bir yaklaşım olarak değerlendirilmiştir.

Müdahale sırasında alanda bulunan gözlemci hak savunucuları ve avukatların alandan uzaklaştırılması, insan hakları gözlemcilerinin gözlem yapma, veri toplama, kayda alma ve raporlaştırma faaliyetlerini yürütme hakkının engellenmesi sonucunu doğurmuştur. Gözlemcilerin kimlik ibraz etmeye zorlanması ve kimlik göstermemeleri halinde tehdit içeren ifadeler kullanılması da gözlem faaliyetinin güvenli biçimde yürütülmesini engelleyen ve insan hakları gözlemcilerinin çalışmalarını sınırlandıran bir müdahale olarak değerlendirilmiştir.

Katılımcıların yaklaşık bir buçuk saat boyunca alanda bekletilmesi ve yürüyüşün planlanan saatten daha geç başlatılması, toplantı ve gösteri yürüyüşünün katılımcılar tarafından belirlenen zaman ve biçimde gerçekleştirilmesi hakkına müdahale teşkil etmektedir.

Sonuç olarak yürüyüş sırasında bazı katılımcıların taşıdıkları pankart ve dövizleri kullanamaması, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının ifade özgürlüğü ile birlikte kullanılmasını engellemiş, ayrıca uygulamanın belirli bir gruba yönelmesi nedeniyle ayrımcılık yasağının da ihlal edildiği değerlendirilmiştir.

J. GÖRÜŞ ve ÖNERİLER

- 1. Mevzuatın gözden geçirilmesi:** Toplantı ve gösteri yürüyüşlerine ilişkin mevzuat, özellikle uygulamada ortaya çıkan keyfi müdahale risklerini azaltacak şekilde gözden geçirilmeli; pankart, döviz ve sembollere yönelik müdahalelerin hangi koşullarda mümkün olabileceği açık ve öngörülebilir biçimde düzenlenmelidir.
- 2. Uygulamaya ilişkin açık bir yönetmelik hazırlanması:** Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde kolluk uygulamalarına ilişkin standartları belirleyen, özellikle arama, kimlik kontrolü, pankart ve döviz denetimi gibi konularda eşitlik ve orantılılık ilkelerini güvence altına alan ayrıntılı bir uygulama yönetmeliği hazırlanmalıdır.
- 3. Kolluk personeline düzenli insan hakları eğitimi verilmesi:** Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde görev yapan kolluk görevlilerine barışçıl toplantı hakkı, ifade özgürlüğü, ayrımcılık yasağı ve orantılı müdahale ilkeleri konusunda düzenli ve uygulamaya dönük eğitimler verilmelidir.
- 4. Etkili ve erişilebilir bildirim mekanizması oluşturulması:** Göstericiler, gözlemciler ve avukatların toplantı sırasında karşılaştıkları hak ihlallerini anlık olarak iletebilecekleri, hızlı sonuç alınabilen ve bağımsız biçimde değerlendirilen bir başvuru ve bildirim mekanizması kurulmalıdır.

5. **Gösteri sırasında alınan kararların denetlenebilir olması:** Toplantı ve gösteri yürüyüşü sırasında kolluk tarafından alınan kararların hukuka uygunluğunun anlık olarak tartışılabileceği, erişilebilir bir sorumlu kolluk makamı belirlenmeli ve bu makamın kim olduğu ve nasıl ulaşılabileceği gösteri öncesinde kamuoyuna duyurulmalıdır.
6. **Yazılı karar ve gerekçe zorunluluğu:** Toplantı ve gösteri yürüyüşü sırasında alınan kısıtlayıcı kararların yazılı hale getirilmesi ve katılımcılara veya organizatörlere gecikmeksizin bildirilmesi zorunlu hale getirilmelidir.
7. **İnsan hakları gözlemcilerinin çalışmalarının güvence altına alınması:** İnsan hakları savunucuları ve gözlemcilerin toplantı ve gösteri yürüyüşlerini izleme, veri toplama ve raporlama faaliyetlerinin engellenmemesi için açık güvenceler sağlanmalıdır.

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ

ANTALYA ŞUBESİ KADIN KOMİSYONU